

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՐԱՔԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 1972 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Օրավոր ընդլայնվում և ամրապնդվում են Հայաստանյայց եկեղեցու եղբայրական հարաբերությունները քրիստոնեական բույր և եկեղեցիների և եկեղեցական ու կրոնական այլ կազմակերպությունների հետ:

Հավատարիմ իր հինավուրց ավանդության, հայ եկեղեցին իր երկարամյա պատմության ընթացքում միշտ էլ ձգտել է, իրեն հատուկ լայնախոհությամբ և քրիստոնեական անհախապաշար սիրով, բարեկամական սերտ կապեր հաստատել և եղբայրաբար գործակցել քրիստոնեական բոլոր եկեղեցիների հետ անխտիր՝ ի խնդիր քրիստոնեական գաղափարների տարածման և կենսագործման, բոլոր ժողովուրդների բարեկամության և աշխարհի խաղաղության: Այսօր էլ, Էկումենիկ շարժման այս ժամանակաշրջանում, երբ սկսում են հետզհետե ավելի զգալի, ավելի շոշափելի և արդյունավետ, հետևաբար և հեռանկարային իմաստով ավելի խոստումնալից դառնալ եկեղեցիների միջև փոխադարձ մերձեցման, համաքրիստոնեական գործակցության ուղղությամբ ծավալված ջանքերը, հայ եկեղեցին, առաջնորդված նույն այդ ոգով, շարունակում է պահպանել և առավել նախանձախընդրությամբ զարգացնել իր կապերը բոլոր եկեղեցիների և միջեկեղեցական ամենաբազմազան կազմակերպությունների հետ:

Վերջին ժամանակներում, մի կողմից՝ հայ եկեղեցու հաճախակի մասնակցությունը միջազգային չափանիշով կազմակերպված բարձր մակարդակի քրիստոնեական համա-

ժողովներին և կրոնական բազմաթիվ ու բազմապիսի այլ կոնֆերանսների, հայ եկեղեցու Պետի պաշտոնական այցելությունները քրիստոնեական զանազան եկեղեցիների հոգևոր կենտրոններ, նրա հանդիպումներն ու զրույցները եկեղեցիների հոգևոր պետերի և համաշխարհային նշանակություն ունեցող կրոնական այլ կազմակերպությունների ղեկավարների հետ, իսկ մյուս կողմից՝ տարբեր եկեղեցիների հոգևոր պետերի, բարձրաստիճան հոգևորականների և կրոնական կազմակերպությունների ղեկավար աշխատողների ու Էկումենիկ կենտրոններից եկած բազմաթիվ օտար ուխտավորների անհատական կամ խմբական այցելությունները հայ եկեղեցու հոգևոր կենտրոն սուրբ Էջմիածին և նրանց հանդիպումները Հայոց Հայրապետի հետ, — այս բոլորը, բնականաբար, զգալիորեն բարձրացրին Հայաստանյայց եկեղեցու հեղինակությունն ու դիրքը ընդհանուր քրիստոնեական աշխարհում:

Պաշտոնական մակարդակի վրա տեղի ունեցող այս փոխայցելությունները, հանդիպումներն ու զրույցները, անտարակույս, անհերքելի վկայությունն են հայ եկեղեցու, նրա հոգևոր և մշակութային ժառանգության նկատմամբ վերջին տարիներում հետզհետե աճող հետաքրքրության:

Միջեկեղեցական փոխադարձ կապերի ամրապնդման, Էկումենիկ գործակցության տեսակետից Մայր Աթոռի համար առանձնապես նշանակալից եղավ 1972 թվականը: 1972 թ. փետրվարի 1—4-ը երեքօրյա պաշտոնական այցով Մայր Աթոռ ժամանեց Ե-

կեղեցիների համաշխարհային խորհրդի նախկին ընդհանուր քարտուղար դոկտ. Է-ժեն Կ. Բելլը: Նրա պատվին Մայր Աթոռում կազմակերպվեց պաշտոնական ընդունելություն՝ հատուկ ծրագրով: Իր այցելության երեք օրերի ընթացքում դոկտ. Բելլը մեծ հետաքրքրությամբ ծանոթացավ հայ եկեղեցու անցյալի պատմությանը, նրա հոգևոր-մշակութային արժեքներին, նրա աշուղտ գործունեությանը մեր ժողովրդի հոգևոր կյանքում, հաղորդակից դառնալով նաև նրա ձգտումներին և հետագա ծրագրերին: Նա ներկա գտնվեց Մայր տաճարում իր պատվին տեղի ունեցած Էկումենիկ աղոթքի արարողությանը: Դոկտ. Բելլը միաժամանակ հնարավորություն ունեցավ այցելելու Հայաստանի մի շարք եկեղեցիներն ու վանքերը: Ամենայն Հայոց Հայրապետի հետ տեղի ունեցած պաշտոնական տեսակցության ընթացքում դոկտ. Բելլի և Նորին Սրբության միջև կատարվեց մտքերի լայն փոխանակություն՝ եկեղեցական մի շարք հարցերի շուրջ եղբայրական անկեղծ սիրո մթնոլորտում:

Նույն ամսի վերջին, փետրվարի 29-ից մինչև մարտի 4-ը, Մայր Աթոռի պաշտոնական հյուրը եղավ Մոնտեվիդեոյի համալսարանի ընկերաբանության դասախոս, Պրագայի խաղաղության համաքրիստոնեական կոնֆերանսի անդամ, մեթոդական եկեղեցու հոգևոր հովիվ պրոֆ. Հիբեր Կոնտերիսը, որի այցելության ընթացքում տեղի ունեցած հանդիպումներն ու գրույցները, երկու եկեղեցիների գործունեության վերաբերյալ միմյանց հաղորդված փոխադարձ ծանոթություններն ու փոխանակված մտքերը կարևոր նշանակություն ունեցան երկու եկեղեցիների Էկումենիկ կապերի սերտացման և հետագա գործակցության ճանապարհին:

Մայիսի 16—24 օրերին ռումին օրթոդոքս եկեղեցու ամենապատիվ Ժուստինիան Պատրիարքի կարգադրությամբ Մայր Աթոռ այցելեց ռումին օրթոդոքս եկեղեցու բարձրաստիճան հոգևորականներից բաղկացած մի պատվիրակություն՝ ուղեկցությամբ Բուխարեստի հայոց հոգևոր հովիվ տ. Զարեհ Ծ. վրդ. Պարոնյանի: Մայր Աթոռում գտնվելու հինգ օրերի ընթացքում պատվիրակությունը լայն պատեհություն ունեցավ ընդարձակելու իր ծանոթությունները հայ եկեղեցու թե՛ անցյալ և թե՛ ներկա կյանքի ու գործունեության վերաբերյալ: Վերադառնալով իր այցելությունից՝ պատվիրակության ղեկավար, Բանադի միտրոպոլիտ Նիկոլայն Գեոնիանուն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ուղղված իր 26 մայիս թվակիր նամակում գրում էր. «Թույլ տվեք ռումին օրթոդոքս

եկեղեցու պատվիրակության անդամների անունից հղել Ձեզ մեր խորին շնորհակալության զգացմունքները այն ջերմ սիրո համար, որով շրջապատեցիք մեզ, և այն լայն հնարավորությունների համար, որ մեզ ընծայվեցին՝ մոտիկից ճանաչելու Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցու և հայ ժողովրդի անցյալ և ներկա կյանքը:

Վստահ ենք, որ մեր այս հանդիպումը ակալման կնպաստի մեր եկեղեցիների և ժողովուրդների միջև գոյություն ունեցող ավանդական կապերի խորացմանը: Աղոթում ենք ամենաբարի Աստծուն, որ Ձեզ շնորհի քաջատոլջություն և ուժ՝ շարունակելու համար Ձեր հոգևոր առաքելությունը ի նպաստ մեր եկեղեցիների և ժողովուրդների հետագա գործակցության, եղբայրական սիրո, հավասարության և փոխադարձ հարգանքի պայմաններում՝ ի ծառայություն մարդկային և ի փառս Աստուծո:

Հունիսի 12—15-ը Մայր Աթոռ այցելեց շվեդական պատվամետի անդամ և Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի միջազգային գործերի հանձնաժողովի նախագահ դոկտ. Օլե Դահլենը: Որպես եկեղեցիների միութենական շարժման ժամանակակից հայտնի դեմքերից մեկը և որպես եռանդուն եկեղեցական գործիչ, նա մեծ հետաքրքրությամբ ծանոթացավ հայ եկեղեցու պատմական հարուստ ժառանգությանը, շվեդներ ունեցավ հայ հոգևորականության հետ, հաղորդակից դարձավ հայ եկեղեցու կյանքին ու նրա ձգտումներին:

«Անշուշտ, սուրբ Էջմիածին այցելելուց առաջ,—գրում է նա 20 հունիս 1972 թվակիր իր նամակում,—մտածում էի, որ դա հետաքրքրական մի այցելություն էր լինելու ինձ համար, սակայն երբեք չէի կարծում, թե այդպիսի օգտակար ու շահեկան մի փորձառություն էի ունենալու»:

Էկումենիկ կապերի զարգացման տեսակետից հայ եկեղեցու կյանքում նշանակալից իրադարձություն եղավ Վատիկանի պատվիրակության այցը Մայր Աթոռ հունիսի 16—20 օրերին՝ կարդինալ Վիլբրանդսի գլխավորությամբ: Կաթողիկե եկեղեցու պատվիրակությունը Մայր թաճարում ներկա եղավ սուրբ պատարագին, մասնակցեց համատեղ աղոթքի հանդիսավոր արարողությանը, ծանոթացավ հայ եկեղեցու պատմական սուրբ վայրերին և Ամենայն Հայոց Հայրապետի հետ ունեցավ մասնավոր հանդիպումներ, որոնց ընթացքում կատարվեց մտքերի անկաշկանդ փոխանակություն երկու եկեղեցիները շահագրգռող մի շարք հարցերի շուրջ եղբայրական ջերմ և անկեղծ մթնոլորտում: Անդրադառնալով այդ այցելությանը, ահա թե ինչ է գրում պատվիրակության բարձ-

րաստիճան անդամներից Մարտեյի արքեպիսկոպոս Ռոմե Էջեգարալը՝ Հայոց Հայրապետին ուղղված իր 1 հուլիս 1972 թվակիր նամակում.

«Առանց հապաղելու ուզում եմ հայտնել Ձեզ այն ուրախությունը, որ ունեցա՝ ուղեկցելով կարդիմալ Վիլբրանդսին և այցելություն տալով Ձեզ Հայաստանյայց եկեղեցու կաթողիկոսության հենց կենտրոնում՝ Էջմիածնի սուրբ Աթոռում: Անբացատրելի հոգեկան ապրումների և երջանկության անսպառ մի աղբյուր եղավ ինձ համար տեսնել քրիստոնյա ամբողջ մի ժողովրդի հոգևոր օրրանը, Ձերդ Սրբության և նրա մերձավոր գործակիցների հետ բաժանել Ձեր ուրախություններն ու հույսերը, տեսնել ու ճանաչել ձեր առաքելական եկեղեցու մեծախորհուրդ սուրբ վայրերը, որի համար իսրայել գոհությունն եմ տալիս Տիրոջը: Հույս ունեմ, որ տակավին ուրիշ առիթներ ևս կընդհանրանան միմյանց հանդիպելու և սերտացնելու մեր եղբայրական կապերը: Մարտեյի հայերը ուրախ են և հպարտ այն առաքելության համար, որ Սրբազան Պապը վստահեց ինձ: Այժմ ես ինձ առավել մոտ եմ զգում ձեր եկեղեցուն»:

Մեպտեմբեր ամսին շուրջ երկու շաբաթ Մայր Աթոռի մեծարգո հյուրը եղավ հայտնի հայագետ, Փարիզի կաթողիկական ինստիտուտի արևելյան հին լեզուների ֆակուլտետի պատվավոր նախագահ հայր Ծարլ Մերսին: Այցելելով սուրբ Էջմիածին՝ նա հնարավորություն ունեցավ մոտիկից և լայնորեն ճանաչելու մեր եկեղեցին, հայ ժողովրդի հոգևոր կյանքը իր մայր հողի վրա, մեր եկեղեցական մշակույթի այն բազմազան և անկորուստ ժառանգությունը, որով հայ հավատացյալն այսօր խորապես կապված է զգում իրեն իր նախնիների սուրբ հավատին: Հատկանշական են Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ուղղված 21 սեպտեմբեր 1972 թվակիր նրա նամակի հետևյալ տողերը, որոնք ցույց են տալիս, թե ինչպիսի կարևոր նշանակություն է ունեցել նրա համար սուրբ Էջմիածին կատարած իր այցելությունը.

«Արձանչելի հիշատակներ ունեմ պահած իմ այցելությունից, որն ինձ ճանաչել տվեց ձեր երկիրը, ձեր հավատացյալ ու բարի ժողովրդին... Սուրբ Էջմիածինն այսուհետև ինձ համար ինչ-որ կենդանի, ապրող մի բան է: Ես տեսա ձեր կրոնական մայրաքաղաքը՝ հազարավոր հայերի ներկայությամբ և հավատով կենդանացած: Մեծ հանույքով ներկա եղա ձեր հոգևոր դպրոցի աստվածաբանական դասընթացների վերաբացման հանդիսավոր արարողությանը և սրտանց երախտապարտ եմ այն սիրավիր

խոսքերի համար, որ ուղղվեցին ինձ: Մնում է ինձ ատրթել, որ մի երջանիկ օր մեր եկեղեցիները վերագտնեն քրիստոնեական հին դարերի ցանկալի միությունը: Իմ սույն այցելությունը մտածել տվեց ինձ այն հնագույն հարաբերությունների մասին, որոնք կապում են մեր երկու երկրները և ժողովուրդները միմյանց»:

Սեպտեմբերի 29-ին չորսօրյա պաշտոնական այցով Մայր Աթոռ ժամանեց նաև վրաց ուղղափառ եկեղեցու պատվիրակությունը՝ գլխավորությամբ Համայն Վրաստանի Պատրիարք-կաթողիկոս Նորին Սրբություն Դավիթ Ե-ի: Վրաց եկեղեցու հոգևոր Պետի և բարձրաստիճան հոգևորականության սույն այցելությունը ս. Էջմիածին. առավել ևս ամրացրեց սիրո և եղբայրության այն դարավոր կապերը, որոնք գոյություն են ունեցել երկու եկեղեցիների և ժողովուրդների միջև:

Հայոց Ընդհանրական Հայրապետության համար հոգեկան ուրախության և մխիթարության բացառիկ մի առիթ եղավ հոկտեմբերի 9—12 օրերին իր Աթոռում հյուրընկալել դպտական ուղղափառ եկեղեցու Հովվապետ, Ալեքսանդրիայի Պապ և ս. Մարկոսի Աթոռի Պատրիարք Նորին Սրբություն Ծենուդա Գ-ին և նրան ուղեկցող բարձրաստիճան հոգևորականներին: Դավանակից երկու եկեղեցիների Գահակալների հանդիպումն ու ողջագուրումը, նրանց միջև տեղի ունեցած արտաբաց գրույցները և համատեղ աղոթքի արարողությունները վերանորոգեցին երկու քույր եկեղեցիների փոխադարձ սիրո և բարեկամության հիմնավոր կապերը և սկիզբ դրեցին հետագա Է՛լ ավելի սերտ համագործակցության: «Մեր սույն այցելությունը,—նշում է դպտական եկեղեցու Պատրիարք Ծենուդա Գ-ը Հայոց Հայրապետին ուղղված իր 14 հոկտեմբեր թվակիր հեռագրում,—անմոռանալի հիշատակներ թողեց մեր մեջ: Աղոթում ենք, որ ամենակարողն Աստված օրհնի և խորացնի մեր եկեղեցիների գործակցությունը իր փառքի համար»:

Միջեկեղեցական հարաբերությունների և Էկումենիկ կապերի զարգացման տեսակետից հայ եկեղեցու համար նշանակալից իրադարձություն էր նմանապես ռուսաց արավոյալ մեծ եկեղեցու Հովվապետ, Մոսկվայի և Համայն Ռուսիո Պատրիարք Նորին Սրբություն Պիմենի և նրա շքախմբի այցելությունը Մայր Աթոռ նոյեմբերի 10—14 օրերին՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետի եղբայրական հրավերով: Պաշտոնական մակարդակի վրա տեղի ունեցած սույն այցելությունը և այդ առթիվ երկու հոգևոր Պետերի միջև եղբայրական հանդիպում-

ներն ու գրույցները հանդիսացան հայ և ռուս եկեղեցիների ու ժողովուրդների բարեկամական փոխադարձ սիրո և հարգանքի հարաբերությունների մի նոր վկայություն:

Ահա թե ինչպես է բնութագրված այս այցելության նշանակությունը Մոսկվայի պատրիարքարանի եկեղեցական արտաքին հարաբերությունների բաժնի կողմից հրատարակվող 20 նոյեմբեր 1972 թվակիր տեղեկագրում:

«Հայ առաքելական եկեղեցու հոգևոր կենտրոնն սուրբ Էջմիածնում երկու եկեղեցիների Պետերի միջև տեղի ունեցած հանդիպումներն ու գրույցները առավել սերտացրին և զորացրին հայ և ռուս եկեղեցիների բարեկամական հարաբերություններն ու համագործակցությունը Էկումենիկ համատեղ առաքելության և խաղաղարար ծառայության ճանապարհին»:

1972 թվականին հայ եկեղեցու կյանքում տեղի ունեցած միջեկեղեցական իրադարձությունների շարքում անհրաժեշտ է հիշատակել նաև հայ եկեղեցու պատվիրակությունների՝ զանազան առիթներով կատարած պաշտոնական այցելությունները տարբեր եկեղեցիների հոգևոր կենտրոններ: Այսպես՝

Ապրիլի 12-ին հայ եկեղեցու բարձրատիճան հոգևորականներից բաղկացած մի պատվիրակություն, Հայոց Հայրապետի գլխավորությամբ, մեկնեց Թբիլիսի՝ մասնակցելու վրաց երջանկահիշատակ կաթողիկոս Եփրեմ Բ-ի թաղման արարողություններին:

Մի քանի ամիս անց, հունիսի 30-ին, վրաց ուղղափառ եկեղեցու հրավերով, Հայոց Հայրապետը, ի գլուխ հայ եկեղեցու մի պատվիրակության, կրկին մեկնեց Թբիլիսի՝ այս անգամ մասնակցելու Համայն Վրաստանի նորընտիր կաթողիկոս Դավիթ Ե-ի գահակալության հանդիսություններին: Հայ եկեղեցու պատվիրակությունը Թբիլիսիում մնաց մինչև հուլիսի 4-ը:

Դեկտեմբերի վերջերին, ի պատասխան մայաբար քույր եկեղեցու կաթողիկոս Նորին Սրբություն Բասիլիոս Օգեն Ա-ի եղբայրական սիրալիր հրավերի, հայ եկեղեցու մի պատվիրակություն, գլխավորությամբ Երու-

սաղեմի հայոց ամենապատիվ տ. Ելիշե՛ սրբազան պատրիարքի, այցելեց Քոթայա՛մ և դեկտեմբերի 31-ին Վեհափառ Հայրապետի անունից մասնակցեց ս. Թովմաս առաքյալի մարտիրոսության 1900-ամյակին նվիրված տոնակատարություններին:

Բացի բարձր մակարդակի վերոհիշյալ փոխադարձ այցելություններից, Մայր Աթոռի ներկայացուցիչները մասնակցեցին Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի կենտրոնական կոմիտեի՝ Ութերխտում կայացած տարեկան նստաշրջանի աշխատանքներին, օգոստոսի 3—23 օրերին:

Միայն կյիներ անշուշտ պաշտոնական այս կարևոր հանդիպումներն ու փոխադարձ այցելությունները, իրենց բնույթով և նշանակությամբ, համեմատել այն խիստ հազվադեպ և բացառապես քաղաքավարական այցելությունների հետ, որոնք տեղի են ունեցել անցյալում տարբեր եկեղեցիների իշխանավորների միջև: Տարբեր մակարդակների վրա տեղի ունեցող այս հանդիպումները նշանակալից են այն իմաստով, որ մյուս այցելությունների և հանդիպումների շնորհիվ աստիճանաբար հիմքերն են դրվում վարդապետական մերձեցման և հետագա լայն գործակցությունների: Քրիստոնեական եկեղեցիների միահամուռ ձգտումն է այսօր մյուս հանդիպումների ընթացքում հայացքների եղբայրական փոխանակման միջոցով հաղթահարել փոխադարձ անհամադրությունները և այն տարակարծություններն ու բաժանումները, որոնք տխուր ժառանգությունն են անցյալի, հոգալ Քրիստոսի եկեղեցու կարիքների մասին և վկայել իրենց ընդհանուր բաղձանքը, այն է՝ բոլոր քրիստոնյա եկեղեցիների գործակցությունը միմյանց հետ աշխարհի ծառայության իրենց կոչման մեջ, խոնարհությամբ և նվիրումով, միասնաբար լուծելու համար այն բոլոր կարելի հարցերը, որ ժամանակակից աշխարհը դնում է նրանց առաջ:

ՊԱՐԳԵՎ ԾԱՀԲԱԶՅԱՆ

Հայաստանյայց եկեղեցու Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի ընդհանուր քարտուղար

